

KRITIK I KRISE

Svar til Mikkel Bolt

Mikkel Bolts anmeldelse er en opvisning i fordomme af en ganske særlig karakter. Hvis vi tager udgangspunkt i fordomsbegrebet, som det bestemmes i Gadammers hermeneutik, har vi at gøre med en produktiv størrelse – fordomme udgør selve mulighedsbetingelsen for forståelse. Vores livshistoriske erfaringer og den sproglig-historiske betydningshorisont, vi er indfældet i, udstyrer os med en specifik, struktureret fond af fordomme om verdens indretning, og på basis heraf møder vi tekster eller andre kulturelle fænomener med en mere eller mindre elaboreret forforståelse af deres betyd-

ning og beskaffenhed. Pointen hos Gadamer er nu, at en genuin hermeneutisk proces sætter denne fordomsbaserede betydningsforventning på spil, idet den lader den gå i dialog med den givne tekst. I denne udveksling kan de oprindelige fordomme blive udfordret, og en stadig mere nuanceret forståelse af tekstens betydningspotentiale kan tage form. Her er tale om fordomme på den fede måde, kunne man sige.

Hos Mikkel Bolt (MB) møder vi derimod fordomme på den ufedede måde. Han forskanser sig i udgangspunktet bag en totaliserende globaldiagnose, som forekommer

støbt i beton, og skyder med skarpt på alt, der bevæger sig udenfor. Hans fordomsstruktur sættes ikke dialogisk på spil, men forbliver fra først til sidst monologisk og absolut. Klodens sociale og kulturelle liv reduceres til et katastrofisk krigs- og borgerkrigsscenario, hvor ikke blot kapital og statsmagt, men også modernitet, oplysning, fornuft og demokratiske institutioner figurerer i entydige skurkeroller som agenter for intet mindre end "kontrarevolution", mens disparate oprørsbevægelser retorisk smedes sammen til én revolutionær front, der fremstår som eneste garant for håb. Denne stereotype frontstilling mellem heroiske opstande og kompakt kontrarevolution, der vækker mindelser om 70ernes militante grupperes univers, udgør ifølge MB det uomgængelige udgangspunkt for al samtidsanalyse – og på den baggrund degenererer også hans kritik til forudsigeligt meningsmageri.

Hvis man, som jeg, ikke arbejder med udgangspunkt i dette dikotomiske, stærkt sekteriske verdensbillede, men i stedet bestræber sig på at åbne et felt analytisk og lade læseren danne sig sin egen mening, har man ikke

forstået noget som helst, og ens teorier og analyser er følgelig uanvendelige. Man burde i stedet have skrevet en helt anden bog efter de direktiver, som MB autoritativt udsteder. MBs selvpositionering som verdensånd til hest suppleres af en række skævvredne eller direkte fejlagtige karakteristika af min bog, som får den til at fremstå netop så utilstrækkelig, som MBs monologiske fordomsstruktur har foruddiskonteret.

Eksempelvis tilskriver han mig i citationstegn formuleringen "borgerråd er løsningen". Den sætning findes ikke i bogen, og den er heller ikke dækkende for mit synspunkt. På bogens sidste to sider vender jeg tilbage til et tidligere påpeget grundproblem: at den politisk-institutionelle teknokratiseringstendens har begrænset den menige borgers reelle artikulations- og indflydelsesmuligheder, hvilket kan forstås som en del af baggrunden for den affektproduktion, der kommer til udtryk i form af vrede og hadtale på de sociale medier, og som forskellige politiske og kommercielle aktører endvidere bestræber sig på at slå mønt af. Jeg peger i den forbindelse kortfattet på deliberative borgerråd

som én mulig model for at bringe bevægelse i dette stivnede billede – ikke som den universalløsning, MB lægger mig i munden.

Tilsvarende tager han mærkværdige, idiosynkratiske insinuationer i brug for at så tvivl om værdien af min teoriudvikling. Jeg lever angiveligt i et "Habermasiansk univers", og det fremstår, som om bogen i sin helhed er et ekko af Habermas og Giddens. Disse to herrer er langt fra de primære teoretiske referencer i bogen, men det er korrekt, at jeg tidligere i mit forfatterskab har foretaget en relativt omfattende kritisk reception af dem og har taget visse – indtil videre langtidsholdbare – inspirationer med derfra, herunder Habermas' tese om, at moderniteten er kendetegnet ved et basalt konfliktforhold mellem systemiske og livsverdensmæssige organiseringsformer. Den store styrke i denne modernitetsanalyse er, at den – i modsætning til MBs totaliserende, ensporede analyse – er i stand til både at udfolde en præcis og principiel kritik af kapitalismens og statsbureaukratiets tingsliggørende kolonisering af stadigt større områder af det moderne samfund og samtidig at reflektere immanente modstandspo-

tentialer i livsverdenen, herunder det civile samfunds sociale og kulturelle bevægelser. Men den pointe har selvfølgelig ingen status i MBs revolutionsfantasme – der er tale om en "kapitalaffirmativ" version af kritisk teori.

Denne markering af en uenighed med hensyn til den teoretiske bestemmelse af det moderne samfunds karakter og udviklingsmuligheder er helt reel, men som undertekst hertil insinuerer MB, at det gør min teoriudvikling særligt suspect, at den trækker på inspirationer, jeg tidligere har forholdt mig til. Man skulle mene, at dette repræsenterer en helt normal praksis, og at det afgørende spørgsmål for vurderingen af dens relevans vil være, om man er i stand til at bringe disse inspirationer i en produktiv dialog med de forhold, man analyserer. Semiotikere bruger Peirces tegnbegreb igen og igen i deres analyser af betydningsstrukturer, klassiske marxister henholder sig kontinuerligt til Marx' begreber om kapital, produktivkræfter og produktionsforhold etc. – men Habermas-begreber, nej, dén går ikke: de repræsenterer "halvgamle teoretiske indsigter", som det hedder. MB betjener sig her af det

samme taskenspillertrick, som Anders Fogh i sine velmagtsdage excellerede i: alle argumenter og forslag, som han ikke brød sig om, blev autoritativt kategoriseret som "gammeldags" og dermed automatisk ikke værd at beskæftige sig med. Helt parodisk bliver det, når MB i sin belæring om, hvad jeg i stedet burde have gjort, trækker Adorno, Benjamin, Marcuse m.fl. af stalden som positive alternativer – de er som bekendt en generation ældre end Habermas. Helgammel er åbenbart bedre end halvgammel.

MB bryder sig heller ikke om mine affektteoretiske udredninger, og hans modvilje forvrider også her hans opfattelse af, hvad der står i teksten. Han mener, at min beskæftigelse med den affektive vending blot er en anledning til at udrulle mine sædvanlige kulturteoretiske betragtninger. Det er ikke korrekt. Udgangspunktet for det arbejde, der resulterede i den aktuelle bog, var afgrænset til min tiltagende faglige utilfredshed med den vitalistiske forståelse af affekter, som i de senere år har etableret sig som den dominerende i mange human- og samfundsvidenskabelige kontekster. Kort fortalt fandt jeg det uplausibelt og ufrugtbart at fore-

tage vitalisternes skarpe sondring mellem det menneskelige subjekts bevidste følelser (som ikke påkalder sig teoretikernes interesse) og kroppenes førsubjektive og førsociale intensiteter og egenlogiske kraftudfoldelser (der til gengæld vies stor opmærksomhed: De hævdes at indstifte uudgrundelige, autentiske relationer hinsides subjektet og tilskrives et autonomt, ikke nærmere bestemt frigørelsesperspektiv med lige så ubestemte politiske forandringspotentialer).

Vitalisternes fascinerede fejring af en hovedløs, førsocial livskraft kalder jeg ikke "mysticisme", som MB hævder (det ville indebære, at der var tale om en decideret ideologidannelse, og det er, så vidt jeg kan se, ikke tilfældet), men jeg betegner denne brug af affektbegrebet som en "mystifikation" i betydningen: en positiv opladning af en forestilling, som man teoretisk tilskriver central betydning, men som man først og fremmest fremmaner suggestivt. Videnskabelig teoriudvikling adskiller sig fra suggestiv etablering af nok så fascinerende forestillinger ved at forpligte sig på rationel, analytisk argumentation, og den savner jeg i den vitalistiske affektteori.

Til gengæld pointerer jeg, at den affektteoretiske diskussion italesætter væsentlige problemstillinger i samtidskulturen, som blot kalder på en mere tilfredsstillende teoretisk rammesætning. En sådan forsøger jeg at etablere ved hjælp af viden fra neurofysiologi, udviklingspsykologi og psykoanalyse. Resultatet er, igen meget kort fortalt, en forståelse af affekter som udtryk for en kropslig energi, der er plastisk og kan antage mange forskellige former. Alt efter hvilken konkret udfordring organismen er konfronteret med, kan den affektdynamik, der udløses, organisere sig på et kontinuum, der spænder fra mere eller mindre kraftfulde, ubevidste kropslige reaktioner over ikke-refleksive emotioner og fornemmelser til subjektets bevidst oplevede, refleksive følelsesreaktioner. Hele denne vifte af affektive organiseringsformer er en realitet, et vilkår for praksis, og central for forståelsen af samtidens politiske og kulturelle fænomener.

Det er derfor det rene vrøvl, når MB hævder, at mit ærinde er at omdanne affekter til politisk fornuft. Dette står intetsteds i bogen, og det ville heller ikke være noget efterstræbelsesværdigt mål. Men

den affektive organiseringsform, der er defineret ved subjektets bevidst oplevede, refleksive følelser, *kan bringes i samspil med* kritisk forstandsaktivitet og bevidst viljebildelse, herunder politisk fornuft – uden at det ene reduceres til det andet, men med mulighed for gensidig påvirkning og nuancering. Et sådant samspil opstår ikke med nødvendighed, men det er et potentiale, som demokratisk-empiratoriske interesser kan knytte an til og bestræbe sig på at udvikle. Dette vil kunne bidrage til at styrke individernes evne til myndigt at tage vare på sig selv og hinanden som både fornuftige og affektive væsener samt reflektere deres interesser og behov i forhold til det almene vel. Det videre perspektiv er, at dette samspil kan skabe de erfaringsmæssige forudsætninger i befolkningen for en egentlig demokratisk selvregulering. En sådan opstår netop ikke spontant i regi af blotte kropslige affektudladninger, som MB synes at antage.

Det var først, da jeg havde udarbejdet denne alternative rammeforståelse af affekter, at jeg besluttede mig for at udvide fremstillingen og applicere konceptet på senmodernitetens politiske og kul-

turelle forhold i bredere forstand. Her kommer jeg ganske rigtigt også omkring en række emner og fænomener, som jeg har behandlet før, men det affektteoretiske perspektiv kaster et tilstrækkeligt nyt

lys over dem, til at jeg har fundet det meningsfuldt at gøre det til en bog.

Og så er det i øvrigt Kants fornuftsbegreb, jeg abonnerer på, ikke Hegels. •